

Gerner Viktória

RADIKÁLIS VÉLEMÉNY¹

CSABA LÁSZLÓ: CRISIS IN ECONOMICS?
(AKADÉMIAI KIADÓ, 2009)

1. A cím Krusper Balázs a közgazdaságtan válságának magyar vitájáról szóló felosztást tükrözi (hozzáfutó).

Az a hazai közgazdász, aki kollégáinak válságról alkotott véleményére kíváncsi, számos blogról és publicisztikából tájékozódhat, a téma újdonsága miatt azonban részletes kutatási eredményeket bemutató tanulmányok vagy könyvek nem születtek a témában. Ezért az érdeklődő joggal örülhet Csaba László 2009 derekán megjelent tanulmánykötetének, melynek címe azt ígéri, hogy a gazdasági válság kapcsán jól időzített és átfogó elemzést ad a közgazdaságtudomány állapotáról. A könyv azonban csak részben váltja be ezt az ígéretet, hiszen csupán érintőlegesen foglalkozik a témával, és átfogó elemzés helyett a szerző véleményének közlésére szorítkozik.

A szerző a bevezetőben nyolc kutatási kérdést jelöl ki: (i) Minek köszönhető, hogy az utóbbi három évtizedben mindent átfogó változás történt a közgazdaságtanban (földrajzilag, műfaját, fókuszát, érdeklődését, módszertanát, valamint főbb szerzőit illetően)? (ii) Miért és milyen hatással van a kutatásra és az akadémiai teljesítményre a közgazdaságtan átalakulása? (iii) Miért különülnek el egymástól azok a feladatok, amelyeket a közgazdaságtan az akadémiai szférán belül kijelöl magának, illetve azok a kihívások, amelyeket a társadalom, a politika vagy a vállalatok támasztanak? (iv) Miért nem találkozik a közgazdasági PhD-képzésben részt vevő diákok szakmai tudása a piaci kereslettel? (v) Közép-Európa uniós csatlakozása miért nem vezetett pénzügyi stabilitáshoz és fenntartható gazdasági fejlődéshez? (vi) Az Európai Unió fejlődésének milyen irányai és lehetőségei vannak? (vii) Az Európai Unió keleti bővítése mennyiben volt időszerű? (viii) Közép-Európa két évtizedes tapasztalata alapján megalkotható-e egy általános elmélet a közpolitika, az útfüggőség, a spontaneitás vagy a tervezés szerepéről, a gazdasági koncepciók társadalmi elfogadottságáról, a gazdasági intézményekről vagy a költségvetési felelősségről?

A felsorolásból is szembetűnik, hogy a könyv címe alapján megfogalmazott tematikai elvárás – hogy pillanatfelvételt adjon a közgazdaságtan jelenlegi állapotáról – csupán a könyv első néhány fejezetével szemben érvényesíthető. Az ezt követő fejezetek különálló részeket képeznek, amelyek annyiban kapcsolódnak az első fejezethez, hogy az abban kijelölt metodológiai irányvonalak mentén születtek. Mivel továbbra is a közgazdaságtan válságáról szóló kutatásra vagyunk kíváncsiak, tekintsük át az erre vonatkozó fejezet elemzési módszertanát.

MÓDSZERTAN

A közgazdászok publicisztikai vitáinak egyik jellegzetessége, hogy módszeres elemzés helyett inkább egyfajta résztvevői beszámolót nyújtanak a közgazdaságtani módszerek alkalmazhatóságáról, megkérdőjelezhetőségéről. Csaba László szintén nem jelöl ki explicit elemzési keretet, de több olyan módszertant változtat, amelyek túlmutatnak egy egyszerű

résztvevői beszámolón. Vegyük tehát számba, hogy mik is azok az eszközök, amelyekkel a közelmúlt közgazdaságtanának fejlődését kutatja.

Az egyik gyakran visszatérő módszertan a tudományszociológia. Ez leginkább akkor jelenik meg az érvelésben, amikor a tudomány kirekesztő jellegére vonatkozó megállapításait igyekszik alátámasztani: vizsgálja egyes amerikai közgazdaságtani folyóiratok tartalmát, az amerikai közgazdaságtani iskolák tematikáit, az általuk használt tankönyveket, illetve a Nobel-díjak földrajzi megoszlását, habár ez nem teljes és nem módszeres. A másik, szintén inkább kiegészítő jelleggel alkalmazott módszer a történeti megközelítés, amely főként az általa kijelölt tézisek bővebb kifejtését szolgálja (és nem annyira az igazolásukra vagy cáfolatukra tett kísérlet). Röviden vázolja az elmúlt 150 év közgazdaságtudományának alakulását, amelynek során összefoglalja azoknak az elmélettörténészeknek a gondolatait, akik hozzá hasonlóan a technicizálódás térhódításaként értelmezték ezt az időszakot (pl. Lasear 2000), illetve számot ad azokról az iskolateremtő közgazdászokról, akik kortársként kritikákat fogalmaztak meg a technicizálódás kezdetekor (pl. Hayek [1944] 1991).

A leginkább részleteiben alkalmazott módszertan mégis a kuhni tudományelmélet foglalmainak vonatkoztatása a közgazdaságtan jelenlegi válságának kialakulására.

A TUDOMÁNY VÁLSÁGA

Csaba László a bevezetőben megfogalmazza azt a tézist, hogy a közgazdaságtan jelenlegi technicista paradigmája válságban van, és egy olyan paradigmaváltás zajlik, amelynek során a mai főáramú közgazdaságtant az intézményi közgazdaságtan váltja fel. Ennek alátámasztására a szerző felsorol három példát a főáramú közgazdaságtan olyan területeire, amelyeket szerinte érdemes lenne megkérdőjelezni: *a)* a feltétel nélküli haszonmaximalizálásra vonatkozó feltevéseket, *b)* módszertani szempontból a determinisztikus modellek használatát, valamint *c)* a kvantitatív módszertanok prediktív erejébe vetett hitet. A szerző listát ad azokról a kortárs közgazdasági koncepciókról, amelyek nem a fent említett axiómákra építenek, és esetleg megmutathatják egy új paradigma kialakulásának lehetséges irányait. Ide sorolja a neuro-közgazdaságtant, a vállalati pénzügyeket, a viselkedési pénzügytant, a jog közgazdasági elemzését, az intézményi közgazdaságtant, az új politikai közgazdaságtant, az új földrajzi gazdaságtant, illetve az alkotmányos politikai közgazdaságtant.

Végignézve a listán felmerül a kérdés, hogy ezek megjelenése tekinthető-e egy tudományos forradalom előjelének, vagy inkább csak a tudomány fejlődése során szokásos problémamegoldási kísérletekről beszélhetünk? Úgy is megfogalmazhatjuk a kérdést,

hogy a három említett előfeltevés mennyiben képezi a kortárs főáramú közgazdaságtan paradigmájának axiomatikus alapját?

Az első két előfeltevésről nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy az elmúlt évtizedek során a főáramú közgazdaságtan jórészt már túllépett azokon. A feltétel nélküli haszonmaximalizálást állapotfüggőségre épülő modellek váltották fel, mint például az állapotfüggő árazás (Barro 1972) vagy az állapotfüggő hasznosság (Modigliani 1972) modelljei. A determinisztikus modellek szintén egyre ritkábban kerülnek alkalmazásra. Például a gazdaságpolitikai döntések előkészítésében széles körben használt, és így a pénzügyi válság kapcsán gyakran bírált DSGE-modellek (Colander et al. 2008) családjának egyik fontos jellemzője az, hogy dinamikus és sztochasztikus előrejelzéseket próbálnak adni.

A főáramú közgazdaságtan harmadik felsorolt jellemzője, hogy indokolatlanul nagy jelentőséget tulajdonít a kvantitatív előrejelzéseknek. Ennek kritikája valóban egyre nagyobb hangsúlyt kapott a pénzügyi válság kapcsán (Colander et al. 2008). A kérdés azonban továbbra is fennmarad, hogy a gazdaságpolitikai döntéseket jelenleg támogató kvantitatív modellek kudarcai tudományos forradalomhoz vezetnek-e vajon, vagy csupán arra ösztönzik a tudományt, hogy bevett módszerei, alapvetőnek tekintett feltevései közül feladjon bizonyos elemeket, de továbbra is megtartsa azokat az általános alapokat, amelyekre az újabb és újabb koncepciók építhetnek a továbbiakban is? A válaszhoz érdemes számba venni azokat a kihívásokat, amelyek esetében felmerül, hogy kizárják az eddigi axiomák teljes körét.

Mindezek tükrében vizsgáljuk meg, hogy a szerző miben látja az alkalmazott közgazdaságtan válságát.

A SZAKMA VÁLSÁGA

Csaba László szerint a közgazdaságtan válságának központi jelensége, hogy a szakma jelenlegi eszközei használhatatlanok mind a gazdaságpolitikai, mind pedig a vállalati döntések támogatásában. Megkérdőjelezhető a relevanciája és a alkalmazhatósága, hiszen nem eredményes, nem tár fel korábban fel nem ismert összefüggéseket, amelyek empirikusan tesztelhetőek lennének, nem járul hozzá egyének, közösségek vagy az emberiség fejlődéséhez és jobb életéhez az igazán lényeges kérdések megválaszolásával. A szerző szerint ilyen kérdések lennének a pénzügyi válságok, a jóléti állam problémái, a globális szegénység, a kincsek átka, a makroökonómiai pluralizmus terjedése, az EU stagnálása a globalizáció és az információs technológia korában.

A válság másik fontos elemének tekinti, hogy bár a jelenlegi közgazdaságtan az előrejelzésre helyezi a hangsúlyt, mégsem képes a pontos előrejelzés ígéretének teljesítésére. A szerző azt is felveti, hogy a jelenlegi kvantitatív módszertanok megreformálása sem

vezethet eredményre, hiszen lehet, hogy egy modell meg tudja jósolni például egy buborék kipukkadását, mégsem tudja endogenizálni az ennek ismeretében hozott gazdaság-politikai döntéseket.

A közgazdaság válságának fenti két központi elemén túl további jelenségeket is felsorol a válság jeleként: a közgazdaságtan leszűkülését az amerikai akadémiai gyakorlatra nyelvét, prezentációját és tartalmát tekintve, illetve a metodológia prioritását a tematikus tartalommal szemben.

Összegzőképpen elmondhatjuk tehát, hogy a szerző jogosan és jól időzítve teszi fel azt a kérdést, hogy válságban van-e a közgazdaságtan tudománya. A bevezetőben megjelölt kérdésfelvetések ennek mozzanatait igyekeznek megragadni mind az alkalmazott, mind az akadémiai közgazdaságtan esetében. A bemutatott módszertani eszközökkel igyekszik alátámasztani azt az alapvető tézist, hogy a tudomány válságban van, vagyis egy paradigmaváltás előestéjének vagyunk tanúi. A fenti megjegyzések fényében azonban felvethető, hogy az elemzésben leírt jelenségek nem annyira a tudomány válságát jelzik, hanem csupán a jelenlegi paradigma keretein belül lezajló szerves fejlődés mozzanatainak tekinthetők.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Barro, Robert J. (1972): A Theory of Monopolistic Price Adjustment. In: *The Review of Economic Studies*, Vol. 39., No. 1.: 17–26.
- Colander, D. – Howitt, P. – Kirman, A. – Leijonhufvud, A. – Mehrling, P. (2008): Beyond DSGE Models: Toward an Empirically Based Macroeconomics. In: *American Economic Review*, Vol. 98., No. 2.: 236–40.
- Dreze, Jacques H. – Modigliani, Franco (1972): Consumption decisions under uncertainty. In: *Journal of Economic Theory*, Vol. 5., No. 3.: 308–335.
- Hayek, Friedrich August von (1991): *Út a szolgálághoz*. KJK.
- Lazear, Edward P. (2000): Economic Imperialism. In: *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 115., No. 1.: 99–146.

A black and white photograph of a dense urban skyline. Several tall skyscrapers are visible, with a prominent one on the right side. A small airplane is flying in the sky between the buildings. The overall scene is a classic representation of a major city's financial district.

KÖZGAZDASÁGTAN/ ELMÉLETTÖRTÉNET